Archive of SID.ir

Iranian Association of Geopolitical

Geography(Regional Planning)
Summer 2023. Vol 13. Issue 51
2783-2112ISSN (Print): 2228-6462 - ISSN (Online):
Journal Homepage: https://www.jgeoqeshm.ir/

Research Paper

Consequences of the Identity Attitude Towards the West in the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran and the Republic of Turkey (the Period of Justice and Development Party)

Mahdi Vahidi[1], Keihan Barzegar[*2], Davood Kiani[3]

1. PhD student of International Relations, Faculty of Law, Theology and Political Sciences, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
2. Associate Professor, Department of International Relations, Faculty of Law, Theology and Political Sciences, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
3. Associate Professor, Department of International Relations, Faculty of Law and Political Sciences, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran.

ARTICLEINFO

PP: 329-347

Use your device to scan and read the article online

Keywords: *Identity, foreign policy, West, Islamic Republic of Iran, Republic of Turkey*.

Abstract

The foreign policy of the Islamic Republic of Iran and the Republic of Turkey (the Justice and Development Party period) has been influenced by the identity attitude towards the West in recent decades. identity; As a tool for making the foreign policy of both countries, it has had a significant impact on the formation of the concept of national interests. The definition of the leaders of Iran and Turkey from the West has been the basis for the definition of national interests. The basic question of this article is the comparison of the consequences of the way of looking at the West in the foreign policy of Iran and Turkey, and it has also been tried to make this comparison within the framework of the constructivist theory. The consequences of the identity attitude towards the West were compared in issues such as the transformation of discourse power into objective power, the continuity and discontinuity of international policies, the exploitation of geopolitical capacities, the level of development and the relationship between domestic and foreign policy. Therefore, Iran's national interests are based on identity and value-based achievements, and Turkey's national interests are based on economic priorities. Therefore, Iran's national interests are based on identity and value-based achievements, and Turkey's national interests are based on economic priorities.

Citation: Vahidi, M., Barzegar, K., & Kiani, D. (2023). **Consequences of the Identity Attitude Towards the West in the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran and the Republic of Turkey (the Period of Justice and Development Party)**. Geography(Regional Planning), 13(51), 329-347.
DOI: 10.22034/JGEOQ.2023.225952.2413
DOR: 20.1001.1.22286462.1402.13.51.19.1

[*] **Corresponding author:** Keihan Barzegar, **Email:** kbarzegar@gmail.com
Copyright © 2023 The Authors. Published by Qeshm Institute. This is an open access article under the CC BY license (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

Extended Abstract

Introduction

The issue of identity in the era of globalization reflects the expectations of foreign policy makers in Iran and Turkey regarding their respective experiences (Rosenau, 2006:203). The articulation of obligations, expectations, norms, rights, and duties by policy makers in Iran and Turkey, as well as the reception of these concepts by other actors, plays a pivotal role in determining their roles in the realm of foreign policy. The execution of foreign policy and the adoption of roles are analyzed at the level of Iran and Turkey's foreign policy (Ari, 2009:5). In shaping their identity discourse, Iran and Turkey leverage their historical and cultural capacities, aligning them with strategic narratives to construct their unique identities (Wastnidge, 2019: 605-607). Normative structures, as integral components of foreign policy dynamics, influence the perceptions of policymakers and the general public. In the broader context of Iran's foreign policy toward the West, historical facts hold particular significance (Barzegar, 2019: 39). A fundamental distinction in the identity foundations of the foreign policy of these two nations lies in Iran's negative stance compared to Turkey's positive orientation toward the West. The examination of the stages of role identification in the foreign policy of Iran and Turkey revolves around two axes: identification of developed roles and the interconnection of these roles (Cantir and Kaarbo, 2016:15-17).

Methodology

In this study, a descriptive-analytical research method was employed, utilizing library sources, scholarly articles, and official documents for data collection. A systematic search was conducted within library sources and articles pertaining to the study's field, and the necessary information was extracted from these sources. Through the analysis of content gathered from these sources, this research method has interpreted the ramifications of the identity approach toward the West in the foreign policies of the Islamic Republic of Iran and the Republic of Turkey (during the Justice and Development Party era).

Results and Discussion

In Iran, the Supreme Leader serves as the final arbiter of foreign policy decisions based on the constitutional process. Emphasizing the preservation of the Islamic Revolution's ideological foundations, Iran views Islamic ideology as a vital component of its national interests. Striking a balance between Islamic values and national indicators, Iran encounters challenges in asserting ideology or national interests due to dual Western and Eastern standards. Iran's foreign policy diverges concerning Muslim conflicts with Russia, China, Palestine, and the West, often prioritizing political and economic interests over ideological considerations. The Iranian government's anti-Western stance, coupled with economic challenges, has led to a diminishing ideological motivation among its people. The election of Hassan Rouhani in 2013 and 2017 reflects a shift toward prioritizing economic benefits over ideological values. In contrast, Turkey's foreign policy under Erdogan's neo-Ottomanism emphasizes secularism and nationalism, showcasing a pragmatic approach that prioritizes economic interests over ideological principles. Turkey's collaboration with Russia, normalization with Saudi Arabia, and improved relations with Israel demonstrate its focus on economic benefits, showcasing a different ideological and national interest approach to the West compared to Iran.

Conclusion

The negative identity stance of Iran towards the West, embodied in the formation of the Islamic Republic, stands in contrast to Turkey's positive approach, which shapes a democracy oriented towards the West. Constitutional changes are propelled by the influence of Islamic legal identity in Iran and the interplay of material and identity interests. Iran aims for reduced Islamic concentration, giving priority to republicanism. In contrast, Turkey, with its Western-oriented legal identity, emphasizes military depoliticization in constitutional reforms. Iran's collective identity, constrained by conflict with the West, differs

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

from Turkey's broader identity scope. Globalization and mobile social networks generate internal conflicts within Iranian society regarding Western values. Iran's identity conflicts arise from Shia-Sunni rivalry, religious involvement in politics, and the tension between traditionalism and modernism, influencing its foreign policy attitudes. Leaders' definitions of the West have shaped the concept of national interests. Turkey, prioritizing material interests, differs from Iran, which defines both ideological and material values as national interests. Turkey's success in translating discursive power into tangible power, capitalizing on geopolitical advantages, economic development, and a consistent pursuit of material national interests, exemplifies a distinct approach from Iran's, underscoring the divergent definitions of identity and priorities in foreign policy.

References

1. Aazami, H., Soltani, M., & Motayi Brothers, Sh. (2021). Geopolitics of the Republic of Turkey during the Era of Recep Tayyip Erdogan. Iran Geopolitics Association Publications. [In Persian]
2. Aktam, K. (2017). Yesterday and Today of a Nation: Turkey from 1989 to Today. Translated by Ahmad Mostaghie and Shiva Alizadeh. Tehran, Donyaye Eghtesad Publications. [In Persian]
3. Aydintasbas Asli and Shapiro Jeremy(2023)"Erdogan's PostWestern Turkey" Foreign Affairs,Agust11, 2023 ,www.foreignaffirs.com
4. Barzegar, K. (2016). "Iran's Defense Strategy from the Perspective of Ayatollah Khamenei." Strategic Studies, 19(4), 32-7. [In Persian]
5. Barzegar, K. (2018). "Iran's Foreign Policy Strategy in the Regional Balance of Power." Strategic Studies, 21(4), 205-183. [In Persian]
6. Barzegar, K. (2019). "Strategic Objectives of the United States and Europe regarding Iran." Foreign Policy Quarterly, 34(1), 37-55. [In Persian]
7. Barzegar, K. (2019). "The Importance of History and Theory in International Relations Research." Global Politics, 9(2), 42-7. [In Persian]
8. Barzegar, K., Azghandi, A., & Ravandi, B. (2022). "Presentation of a Strategic Model for Neighborhood Policy for the Islamic Republic of Iran." Political and International Studies Scientific Quarterly, No. 52, 1-15. [In Persian]
9. Barzegar, K., Dehghani Firouzabadi, J., & Bigdeli, M. R. (2023). "Comparison of the Three Generations' Realistic Paradigm Approach to the International System." Quarterly Journal of International Relations Research, 13(45), 165-200. [In Persian]
10. Barzegar, K., Ghavam, A. A., & Rostam Aghaei, A. R. (2021). "Structural Approach to the Strategic Culture of Russia and Iran in the Political Geography of Eurasia and Its Impact on Iran's National Interests." Geography and Regional Planning Quarterly, 12(2), 53-32. [In Persian]
11. Barzegar, K., Kiani, D., & Davoodi, M. (2023). "Empowerment of the Taliban and the Approach of the Islamic Republic of Iran." Fundamental and Applied Studies of the Islamic World, 5(16), 2023. [In Persian]
12. Barzegar, K., Naqizadeh, A., Dehghani Firouzabadi, S. J., & Gharibi, H. (2022). "Consequences of the U.S. Absence in Western Asia on the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran and Saudi Arabia: Constructive Cooperation or Western Competition." Islamic World Political Studies, 12(35), 155-133. [In Persian]
13. Cantir Cristian and Kaarbo Juliet (2016)"Unpacking Ego in Role Theory: Vertical and Horizontal Role Contestation and Foreign Policy" in Domestic Role Contestation, Foreign Policy, And International Relations, 2016
14. Colakoglu selcuk(2019)"The Rise of Eurasianism Foreign Policy:Can Turkey Change its Prowestern Orientation?"www.mei.edu
15. Dahshiri, M. R. (2015). "Structuralism and the Logic of Conflict between the Islamic Republic of Iran and Saudi Arabia." Specialized Journal of Political Science, 11(33). [In Persian]
16. Dahshiri, M. R., Mahmoudi Kia, M. (2019). "The Relationship between

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

Pragmatism and Ideology in Iran's Foreign Policy: A Strategic or Tactical Approach?" Strategic Research Quarterly, 9(32). [In Persian]

17. Dehghani Firouzabadi, S. J. (2010). Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran (2nd ed.). Tehran, SAMT Publications. [In Persian]

18. Doyi Oghlu, A., et al. (2017). Turkey's Foreign Policy: Patterns and Documents and Interpretations (2012-2001). Edited by Basak Iran, Translated by Zhaleh Abdi. Center for Political and International Studies Publications. [In Persian]

19. Fidan Hakan(2023)"Turkish Foreign Policy at the of the Century of Turkiye: Challenges, Vision, Objectives and Transformation" Insight Turkey, Volume25, Number3 Summer2023,pp11-25

20. Ghahremanpour, R. (2015). Identity and Foreign Policy in Iran and the Middle East. Rozaneh Publications. [In Persian]

21. Ghavam, A. (2005). International Relations: Theories and Approaches. SAMT Publications. [In Persian]

22. Ghavam, A. (2016). Part of the Comparative Foreign Policy Seminar of the International Relations Ph.D. Program, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran.

23. Golmohammadi Vali(2019)"The Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran: Prospects for Change and Continuity" All Azimuth V8, N1, 2019, 93-102

24. Griffiths, M. (2009). Encyclopedia of International Relations and World Politics. Ney Publications, Tehran.

25. Haji Minneh, R. (2018). "Approach of Turkish Parliamentary Parties to the Syrian Crisis." Quarterly Journal of National Interests, Year 4, No. 13, Autumn 2018. [In Persian]

26. Haji Minneh, R., & Ostadvali, M. (2019). "Patterns of Foreign Policy of Iran and Turkey in the Latin American Region." Political and International Studies Research Quarterly, Azad University of Shahreza, No. 43. [In Persian]

27. Hashemi, M. (2001). Fundamental Rights of the Islamic Republic of Iran, Vol. 2. Dadgostar Publications. [In Persian]

28. Holsti, K. J. (2001). The Basics of International Politics Analysis. (B. Mostaghimi & M. Taramsari, Trans.). Tehran, Center for Political and International Studies.

29. Hudson M Valerie(2014)"Foreign Policy Analysis Classic and Contemporary Theory"Rowman and Littlefield,2014.

30. Jones G Seth and Newlee Danika(2019)"The United States Soft War With Iran"June 11,2019. www.csis.org

31. Kanani Farshid, Jorfi Abdolamir(2014)'Comparsion of Nation's Rights in Constitution of Iran and Turkey"Walia Journal 30(s1)142146.www.waliaj.com

32. Karimifard Hossein (2018)"Iran's Foreign Policy Approaches Toward International Organizations"Journal of World Sociopolitical Studies,Vol 2,No1,January 2018

33. Kobalkova, V. (2012). Constructed World Foreign Policy. (M. Mirmohammadi & A. Khosravi, Trans.). Strategic Studies Research Center.

34. Kosebalaban Hasan(2011) "Turkish Foreign Policy Islam, Nationalism, and Globalization" Palgrave Macmillan.

35. Kutlay Mustafa and Onis Ziya(2021)"Understanding Oscillations in Turkish Foreign Policy: Pathways to Unusual Middle Power Activism" Third World Quarterly, Volume42, Issue 12, pp.3051-3069

36. Liu Qiang and Turner David(2018)"Identity and National Identity" Educational Philosophy and Theory, 2018, vol 50, no 121, pp 1080-1088

37. Liz Nasnga(2018)Turkeys Growing Soft Power in Africa,11.05.2018, www.dailysabah.com

38. Mcclory Jonathan (2019)the soft power 30, a global ranking of soft power 2019,USC center on Public Diplomacy, 2019, p110 – 115

39. Moshirzadeh, H. (2005). Evolution in International Relations Theories. SAMT Publications. [In Persian]

40. Motaghi, A., Golkarimi, A., & Rabii, H. (2021). Geopolitics and Regional Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran in the Persian Gulf. Iran Geopolitics Association. [In Persian]

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

41. Neack Laura(2019)"Studing Foreign Policy Comparative ly:Cases and Analysis"Rowman and Littlefield,Foueth Edition,2019

42. Oguzlu Tarik(2020)"Turkeish Foreign Policy in a Changing World Order"All Azimuth, v9,no1,2020,127-139

43. Öniş Ziya and Kutlay Mustafa(2021)" Turkish foreign policy in a post-western order: strategic autonomy or new forms of dependence?" International Affairs 97: 4 (2021) 1085–1104; doi: 10.1093/ia/iiab094

44. Pifferospohr Alexander,Dasilva Andre Luiz(2017)"Foreign Policy's Role in Promoting Development The Brazilian and Turkish Cases"Contexto International ,Vol39,No1,Riode Janiro Jan/Apr2017.www.doi.org

45. Robinson Kali(2023)"Turkey's Growing Foreign Policy Ambitions"Council Foreign Relations,July 11,2023,www.cfr.org

46. Rosenau James(2006)" The Study of World Politics Volume 1: theoretical and methodological challenges, First published 2006- Routledge

47. Sadeghi, S. A. (2014). "Islamic Revolution and the Foreign Policy Identity of the Islamic Republic of Iran." Quarterly Journal of Islamic Revolution Studies, 11(38), 25-46. [In Persian]

48. Sare'al-Qalam, M. (2019). Rationality and Development of Iran. Farzan Publications, 18th edition. [In Persian]

49. Seufert Gunter(2018)"Turkey's Shift to Executive Presidentialism:How to Save EU-Tuekish Relations"Sudost Europa Mitteilungen,Analysen,03/2018

50. Smith, S., Hadfield, E., & Dan, T. (2016). Foreign Policy: Theories, Actors, and Case Studies (Vol. 1). Translated by Amir Mohammad Hajiyousefi, Mohsen Mahmoudi, Ayoub Karimi. SAMT Publications. [In Persian]

51. Srinivasan Krishnam, Mayall James,Pulipaka Sanjay(2019)"Values in Foreign Policy" Rowman and Littlefeld International, New York.

52. Tajik Hadi, R., Rouhi, M. (2021). "Comparative Study of Ideological Diplomacy Axis and National Interests in the Foreign Policy Resources of the Islamic Republic of Iran." Defense Policy, 30(117), 249-219. [In Persian]

53. Tank Pinar(2021)"Between Human and State Security: Turkey's Syria Policy under the justice and Development Party(AKP)"Italian Journal of International Affairs,Volume56,Issue 4,pp84-100

54. Ulusoy Hasan(2023)"100 Years of Cntinuity in Turkeish Foreign Policy:A Constructivist Perspective"Perceptions,volumeXXVIIIm Number 1,pp2.10

55. Wastnidge Edward(2019)" Transnational Identity Claims, Roles and Strategic Foreign Policy Naratives in The Middle East" Global Discourse,9(4),pp 605-625

56. Wendt, A. (2013). Social Theory of International Politics. (H. Moshirzadeh, Trans.). Tehran, Center for Political and International Studies Publications.

57. Wendt, Alexander(1999)"Social Theory of International Politics"Cambridge: Cambridge University Press.

58. Zachariades Alexandros(2018)"Identity and Turkish Foreign Policy in AK Parti Era"E-International Relations ,Mar 2018, ISSN-2053-8626

59. Zehfuss, Maja, (2001)" Constructivism and Identity: A Dangerous Liaison" First Published September 1, 2001, doi.org.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)

دوره ۱۳، شماره ۵۱، تابستان ۱۴۰۲

شاپا چاپی: ۶۴۶۲- ۲۲۲۸ شاپا الکترونیکی: ۲۱۱۲ -۲۷۸۳

Journal Homepage: https://www.jgeoqeshm.ir/

انجمن ژئوپلیتیک ایران

مقاله پژوهشی

پیامدهای نگرش هویتی به غرب در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و جمهوری ترکیه (دوره حزب عدالت و توسعه)

مهدی وحیدی– دانشجوی دکتری روابط بین الملل، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

کیهان برزگر*– دانشیار، گروه روابط بین الملل، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

داود کیانی– دانشیار، گروه روابط بین الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

اطلاعات مقاله

شماره صفحات: ۳۴۷-۳۲۹

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

واژه‌های کلیدی:

هویت، سیاست خارجی، غرب، جمهوری اسلامی ایران، جمهوری ترکیه.

چکیده

سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و جمهوری ترکیه(دوره حزب عدالت و توسعه) طی دهه‌های اخیر تحت تاثیر نگرش هویتی به غرب بوده است. هویت؛ بعنوان ابزار ساخت سیاست خارجی هر دو کشور، تاثیر بسزایی در شکل‌گیری مفهوم منافع ملی داشته است. تعریف رهبران ایران و ترکیه از غرب، زمینه ساز تعریف منافع ملی بوده است. پرسش اساسی این مقاله، مقایسه پیامدهای نحوه نگرش به غرب در سیاست خارجی ایران و ترکیه است و همچنین سعی شده تا در چارچوب نظریه سازه‌انگاری این مقایسه صورت پذیرد. پیامدهای نگرش هویتی به غرب در موضوعاتی چون تبدیل‌پذیری قدرت گفتمانی به قدرت عینی، استمرار و انقطاع سیاست‌های‌بین‌المللی، بهره‌برداری از ظرفیت‌های ژئوپلتیک، میزان توسعه‌یافتگی و ارتباط سیاست داخلی و خارجی مورد مقایسه قرار گرفت. لذا منافع ملی ایران مبتنی بر نگرش هویتی و دستاوردهای ارزش‌محور و منافع ملی ترکیه براساس اولویت‌های اقتصادی شکل گرفته است.

استناد: وحیدی، مهدی؛ برزگر، کیهان؛ کیانی، داود. (۱۴۰۲). **پیامدهای نگرش هویتی به غرب در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و جمهوری ترکیه (دوره حزب عدالت و توسعه)**. فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، ۱۳(۵۱)، صص ۳۲۹-۳۴۷.

DOI: 10.22034/JGEOQ.2023.225952.2413

DOR: 20.1001.1.22286462.1402.13.51.19.1

* **نویسنده مسئول:** کیهان برزگر، **پست الکترونیکی:** kbarzegar@gmail.com

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

مقدمه

سیاست خارجی ایران بصورت کامل و سیاست خارجی ترکیه بصورت مقطعی، با شاخص‌های هنجاری قابلیت تحلیل دارند. با توجه به وجود شاخص‌های هویتی در سیاست خارجی ایران و ترکیه نسبت به غرب، بهره‌گیری از نظریه سازه‌انگاری جهت تئوریزه کردن بازتاب‌های نگرش به غرب، امری اجتناب‌ناپذیر است. هویت در سیاست خارجی ایران و ترکیه به فهم از نقش تعیین شده توسط حاکمان و انتظارات سایر بازیگران در مقابل آنها اطلاق می‌گردد. بنابراین هویت و تعریف منافع در این تفسیر یک امر رابطه‌ای است و این رابطه بین‌الاذهانی ترکیبی از متغیرهای ذهنی و مادی می‌باشد (مشیرزاده،۱۳۸۴: ۱۷۶– ۱۷۵). ایران و ترکیه با تاکید بر تفاوت‌ها و شباهت‌های خود با غرب، روند ساخت هویت ملی را شکل داده‌اند(کوبالکوا، ۱۳۹۵: ۲۴۸–۲۲۷) تعریف رهبران ایران از غرب بعنوان دشمن و تعریف رهبران ترکیه از غرب بعنوان متحد، عامل شکل‌گیری منافع ملی است. منافع ملی ایران مبتنی بر نگرش هویتی و دستاوردهای ارزش‌محور و منافع ملی ترکیه براساس اولویت های اقتصادی شکل گرفته است.

مسئله هویت در عصر جهانی‌شدن در واقع همان انتظار سیاستگذاران خارجی ایران و ترکیه از موقعیت‌هایی است که تجربه می‌کنند(Rosenau,2006:203). تعریف سیاستگذاران ایران و ترکیه از انواع تعهدات، انتظارات، هنجارها، حقوق و وظائف خود در جهان و پذیرش این مسائل از سوی سایر بازیگران، نقش آنها را تعیین می‌کند(Neack,2019 : 83-84). مفهوم نقش پیوند تحلیلی بین هویت‌سازی و رفتار سیاست خارجی است و اعمال نقش‌ها؛ سطح تحلیل سیاست‌خارجی ایران و ترکیه است (Ari,2009:5).ایران و ترکیه از ظرفیت تاریخیـ فرهنگی در گفتمان هویتی خود بهره‌برداری و در راستای روایت‌های استراتژیک؛ هویت خود را تولید می‌کنند(Wastnidge,2019: 605-607) . بخشی از پویایی‌های سیاست‌خارجی، سازه‌های هنجاری هستند که در برداشت‌ها، فهم سیاستگذاران و حتی عموم مردم جامعه تاثیر می‌گذارد، داشته‌های تاریخی در تصویرسازی کلی سیاست خارجی ایران نسبت به غرب اهمیت ویژه‌ای دارد (برزگر،۱۳۹۹: ۳۹). تفاوت اصلی در مبانی هویتی سیاست خارجی این دو کشور، نگرش سلبی ایران در برابر نگرش ایجابی ترکیه نسبت به غرب می‌باشد. مراحل شناسایی نقش‌ها در سیاست خارجی ایران و ترکیه را باید حول دو محورِ شناسایی نقش‌های تدوین شده و چگونگی اتصال نقش‌ها مورد بررسی قرار دهیم (Cantir and Kaarbo,2016:15-17.

مبانی نظری

نظریات خردگرا، عموماً تاثیر نگرش رهبران در تعیین منافع ملی را نادیده می‌گیرند.(کوبالکوا، ۱۳۹۵: ۲۸۳) اعتقاد رهبران، تاریخ، دشمنان و موفقیت‌ها چارچوب‌های منافع ملی دو کشور را می‌سازند(Hudson,2014 : 118) . واقع‌گرایان کلاسیک هم پاسداری از هویت دولت‌ها در نظام‌بین‌الملل آنارشیک اجتناب‌ناپذیر می‌دانند.(برزگر،فیروزآبادی،بیگدلی،۱۴۰۲: ۱۷۱) سازه‌انگاری در حوزه سیاست خارجی به تبیین رفتار کنشگران با تاکید به متغیرهای غیرمادی و بطور مشخص هنجارها، فرهنگ‌ها و هویت‌ها اطلاق می‌گردد (گریفیتس، ۱۳۸۸: ۲۰۴). سازه انگاری روابط‌بین‌الملل را امری برساخته فرض می‌کند. سازه‌انگاری بر اهمیت نقش هویت در ساخت منافع تاکید دارد. همه اشکال سازه‌انگاری حول سه مفروض؛ برساخته بودن هویت، رابطه متقابل ساختارکارگزار و نقش هویت در شکل‌دهی به منافع ملی مشترک هستند (مشیرزاده،۱۳۸۴: ۳۲۴). از نگاه سازه‌انگاران؛ منافع ملی بخشی از فرایند هویت سازی است و هویت در بین عوامل غیرمادی، موثرترین عامل تاثیرگذار در سیاست خارجی کشورها است.(دهقانی فیروزآبادی،۱۳۸۹: ۴۳) سازه انگاران چگونگی گزینش منافع ملی براساس هویت‌ها را بررسی می‌کند.(اسمیت، هدفیلد، دان،۱۳۹۵: ۱۵۴–۱۴۶) منافع ملی را امری درون‌زا و در رابطه خود و دیگری ارزیابی می‌کنند (ونت، ۱۳۹۲ : ۲۰۶). هویت یک مفهوم کلیدی در نظریه سازه انگاری است. چگونگی ساخت هویت و منافع ملی دارای اهمیت است و برای درک این رابطه بررسی معانی بین الاذهانی لازم است(Zehfuss,2001:4). هویت و منافع کشورها در پیوند با یکدیگرند و بازیگران بین المللی براساس هویت خود، منافع ملی را تعریف می‌کنند(Wendt,1999: 224). چگونگی تامین منافع ملی از منظر تئوری‌های خردگرا

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

مبتنی بر منطق نتیجه‌گرایی[۱] و از دیدگاه سازه انگاران استوار بر منطق تناسب‌گرایی[۲] است؛ لذا روابط بازیگران نه براساس نتیجه سود و زیان بلکه مبتنی بر نوع هویت و جایگاه آن دولت در جامعه بین الملل شکل می‌گیرد. منافع ملی در سیاست خارجی دولت‌ها نه بعنوان یک مفهوم از پیش تعریف شده بلکه در چارچوب هویت‌های حاکم بر دولتها معنا پیدا می‌کند.(دهشیری،۱۳۹۴: ۶۳– ۵۹) سازه انگاری، جهان پوزیتویستی را رد نمی‌کند بلکه با ابزارهای پساپوزیتیویستی(هوش مصنوعی در شبکه های اجتماعی، دیجیتالی کردن سیاست)به آن نزدیک می‌شود تا بهتر جهان را توضیح دهد (Ulusoy,2023:8).

هویت در سیاست خارجی ایران و ترکیه

هویت در سیاست خارجی ایران و ترکیه با اقسام هویت نوعی، هویت حقوقی، هویت جمعی و هویت نقشی ترسیم می‌گردد (عبدالعلی قوام، ۱۳۹۵).

هویت نوعی: نوع رژیم سیاسی حاکم بر دولت ایران و ترکیه در قالب "جمهوری" می‌تواند در تبیین مسئله هویت دخیل باشد. ایران بعد از انقلاب بر دو پایه؛ الهی و مردمی تشکیل شد و با ایجاد جایگاه ولایت فقیه؛ مدل متمایزی از سایر جمهوری‌ها را شکل داد. برابر اصول ۵ و ۱۰۷ قانون اساسی نیز در عصر غیبت، امامت امت(مردم) برعهده ولی‌فقیه می‌باشد (هاشمی،۱۳۸۰: ۵۰– ۳۷). جمهوری اسلامی ایران، هویتی فراتر از مرزهای ملی برای خود ترسیم کرده؛ به گونه‌ای که نسبت به منافع امت اسلامی و حتی مستضعفان جهان برای خود نقش تعریف نموده است. ترکیه به لحاظ سیاسی مدلی از جمهوری و از منظر ایدئولوژیک، بصورت سکولار شکل گرفت. جمهوری‌خواهی ترکیه نشات گرفته از غرب‌گرائی کمالیست‌ها بود. معیار نگرش به غرب در جمهوری ترکیه مبتنی بر گفتمان نئوعثمانیسم و در جمهوری اسلامی ایران برمبنای گفتمان انقلاب اسلامی می‌باشد. (Wastnidge,2019: 606)

هویت حقوقی: هویت حقوقی ایران تابعی از قانون اساسی و سیره رهبری انقلاب در راستای احیاء هویت اسلامی در جهان است(صادقی،۱۳۹۳: ۳۰) اولویت هویت حقوقی ایران، تبعیت از قوانین اسلامی و سپس بهره‌گیری از قوانین غیرمعارض با اسلام در کشورهای غربی است.(Kanani and Jorfi,2014: 142) طبق اصل چهارم قانون اساسی ایران، کلیه قوانین باید براساس موازین اسلامی تنظیم شود و هیچ تعهد بین المللی مغایر قوانین اسلامی مورد پذیرش ایران قرار نمی‌گیرد. با توجه به اختلال منافع مادی و هویتی ایران، پیشنهادات فعلی اصلاح قانون اساسی ایران با محوریت کاهش غلظت اسلامگرایی و توسعه نقش جمهوریت شکل گرفته است. هویت حقوقی در سیاست خارجی ایران دائما بین همگرایی و واگرایی با غرب در حرکت است.(Karimifard,2018:35) ایران برابر هویت حقوقی خود، سازمانهای بین‌المللی را عامل ابرقدرت‌ها و حق وتو در سازمان ملل را مغایر با سیاست عدم تعهد و اصل اسلامی"نفی سبیل" ارزیابی می‌کند. ترکیه ضمن بهره‌گیری از هویت اسلامی؛ کمتر از قواعد مذهبی در سیاست خارجی پیروی می‌کند.(Srinivasan,Mayall,Pulipaka,2019:119) جمهوری ترکیه براساس ملاحظات متحدان غربی خود دست به اجرای قواعد حقوقی غربی می‌زند.(Kanani and Jorfi,2014:142) پیشنهادات اصلاح قانون اساسی ترکیه با محوریت کاهش غلظت نگرش به نظامیان است. اردوغان"طرح اقدام برای پیشبرد حقوق بشر" را در راستای اصلاح قانون اساسی و غیرنظامی کردن قواعد حقوق داخلی ارائه نمود. یکی از عوامل ارائه طرح اصلاح قانون اساسی با عنوان پیشبرد حقوق بشر، تامین انتظارات غرب در تعیین هویت حقوقی ترکیه است.(خبرگزاری تسنیم، ۱۳ اسفند ۱۳۹۹)

هویت جمعی: هویت جمعی جمهوری اسلامی ایران تحت تاثیر سه شاخص اصلی شیعه[۳]، ناسیونالیسم فارسی[۴] و قدرت منطقه‌ای[۵] است. گفتمان ضدغربی در سیاست خارجی بعد از انقلاب؛ هویت جمعی ایران را در مجموعه هایی چون سازمان کشورهای اسلامی، اوپک، سازمان همکاری‌های اقتصادی اکو، شانگهای و بریکس قرار داده اما جمهوری ترکیه با تولید چهره‌ای دموکراتیک؛ هویت مشترکی با غرب تولید کرد. هویت جمعی ترکیه در مجموعه‌هایی چون ناتو، شوراهای اتحادیه اروپا، سازمان

---

1. Logic of Consequentialism
2. Logic of Appropriateness
3. Shia
4. Persian Nationalism
5. Regional Power

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

تجارت جهانی، جی ۲۰، سازمان کشورهای اسلامی، سازمان همکاری‌های اقتصای اکو، شورای همکاری کشورهای ترک، عضو ناظر اتحادیه کشورهای عرب و... شکل گرفته است.

هویت نقشی: هویت نقشی به هویت اعمالی حاکمیت اطلاق می‌شود(Liu and Turner,2018:1080) . اسلام سیاسی دال مرکزی گفتمان انقلاب اسلامی و تاثیر مستقیمی در شکل گیری هویت نقشی ایران دارد. یکی از عوامل تعارض ایران و غرب؛ احساس تهدید هویت نقشی ایران از سوی کشورهای غربی است.(قهرمانپور، ۱۳۹۴، ۲۲۳–۱۶۸)محورهای تشیع و تمدن فارسی، نمادهای هویت نقشی ایران هستند.(Wastnidge,2019: 617-619) هرگونه سیاستگذاری که منجر به تبعیت ایران از غرب گردد؛ عاملی امنیت‌زدا تلقی می‌گردد. قدرت‌های غربی، نقش تولید شده در انقلاب ۱۳۵۷ را تهدیدبین‌المللی ارزیابی نموده‌اند. تعریف غرب(بویژه آمریکا) از ایران بعنوان عضو محور شرارت یا دولت یاغی، در جهت هویت‌زدایی از نقش ایران است. غربی‌ها قدرت ایران را در ترویج ایدئولوژی و میراث ملی پارسی برشمرده‌اند. (Jones,Newlee ,2019) زبان فارسی در تلاقی جغرافیایی برای ایران زمینه ایجاد هویت نقشی محسوب می‌گردد.(Kosova,2018:8) برگزاری مشترک جشن نوروز با سایر کشورهای فارسی زبان، اقدامات کمیته امداد جهت امور خیریه در منطقه، ایجاد شعبات خارجی دانشگاه آزاد، راه اندازی مراکز فرهنگی در لبنان، سوریه و عراق جهت ایجاد درک مشترک و اعمال هویت نقشی می‌باشد.(Majidyar,2018) ایران جهت تحقق هویت نقشی بر سه اصل اقتصاد مقاومتی، پیشرفت علم و ارتقاء فرهنگ تاکید دارد(www.worldbank.org) هرچند نتایج اقتصادی پیگیری هویت نقشی ضدغربی ایران؛ در قالب تحریم‌های بین‌المللی، موجب نارضایتی داخلی شده است (Index Of Economic Freedom, 2019)

مسئله نقش در سیاست خارجی ترکیه توسط چهار گروه هویتی؛ ملی‌گرایان سکولار (کمالیست ها)، ملی‌گرایان اسلامی(احزاب رفاه، نجات ملی) ، لیبرال‌های سکولار(احزاب عدالت، دموکرات) و لیبرال‌های اسلام گرا(حزب عدالت و توسعه)، برساخته شده است.(Kosebalaban,2011:4) دال مرکزی هویت نقشی ترکیه، گرایش به غرب است که بعنوان یک پروسه تمدنی مدنظر قرار داد.(حسن علی احمد، ۲۰۱۸ : ۸) با روی‌کار آمدن حزب عدالت و توسعه، هویت نقشی، قرار گرفتن در زمره ده اقتصاد برتر جهان تفسیر شد.(دایی اغلو و دیگران، ۱۳۹۶ : ۲۰۶– ۲۱۶) تاکید اردوغان به چشم اندازهای نوین با محوریت تاریخ عثمانی را میتوان زمینه ظهور هویت‌های نقشی جدیدی چون ژاندارم غربی، کشور حائل[1] و سنگر[2] دانست. نقش‌های ترکیه تحت تاثیر توصیف ترکیه بعنوان کشور مسلمان معتدل در قالب نقش‌هایی چون دولت مدرن اسلامی[3] و نیروی تثبیت‌کننده منطقه[4] بوده است. جدیدترین هویت نقشی ترکیه در قالب بازیگر سیستم ساز[5] از سوی هاکان فیدان(Fidan,2023:25) و شعار انتخاباتی "قرن‌ترکیه[6]" اردوغان(Aydintasbas and Shapiro, 2023) در راستای پیگیری توامان سیاست غربگرایانه در جنگ روسیه و اکراین و سیاست غیرغربی در جنگ فلسطین و اسرائیل ارائه شده است. تاسیس سازمان بین‌المللی فرهنگ ترک در سال ۱۹۹۳ بستر توسعه نقش رهبر ترک زبان‌ها بود و راه‌اندازی بنیاد یونس آمره در سال ۲۰۰۷ نیز در جهت ارتقاء هویت ترکی در خارج از مرزهای ترکیه است.(Wastnidge,2019: 613) رشد محبوبیت سریال‌های تلویزیونی ترکیه، ساخت مسجد ترک نظامیه در کشورهای آفریقایی، افزایش مبادلات اقتصادی در آفریقا (از ۲/۳ میلیارد در سال ۲۰۰۳ به ۲۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۶) از جمله اقدامات ترکیه جهت تقویت این نقش‌ها است.(Liz Nganga,2018) ترک ها از عضویت در اتحادیه اروپا بدنبال کسب هویت فراملی‌اند. نقش الگوی اسلام میانه‌رو بعد از حوادث یازده سپتامبر در جهت مخالفت با القاعده و طالبان، مطلوب غرب ارزیابی می‌شد؛ باراک اوباما با استقبال از این الگوی لیبرال، مدل اسلام‌میانه‌رو ترکیه را مطلوبترین الگوی اسلام در غرب برشمرد.(Liz Nganga,2018) در دوره طلایی رشد اقتصادی(۲۰۰۷–۲۰۰۲) شاهد افزایش هویت نقش میانجی ترکیه بودیم(Pifferospohr,2017). در دوره اصلاح و تعدیل مجدد(۲۰۱۱–۲۰۰۷)با افول اصلاحات دموکراتیک ناشی از بی‌اعتباری تعهدات اتحادیه اروپا به عضویت ترکیه زمینه افول نقش بازیگر اروپایی شکل گرفت (Zachariades,2018:2-3). در دوران

[1] . Buffer State
[2] . Bulwark
[3] . Moderate Muslin State
[4] .Stabilizing Force
[5] .System-Building Actor
[6] . The Century of Turkey

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

پساتنش(۲۰۱۶- ۲۰۱۱) نیز تحولات بهار عربی و کودتای نافرجام سال ۲۰۱۶ عامل دور شدن ترکیه از غرب و افول نقش میانجی و رونق هویت نئوعثمانی شد. مسئله قومیت و ژئوپولتیک در هویت نقشی ترکیه عامل دخالت در قبرس، حمایت از گروههای ترک و جلوگیری از استقلال کردها در سوریه بوده است(Wastnidge,2019: 605-616). در دوران استقلال استراتژیک(تاکنون-۲۰۱۶) نیز نزدیک شدن به روسیه و ایران در بحران سوریه و عملیات‌های نظامی در منطقه(سپرفرات، شاخه زیتون و چشمه صلح) عامل تغییر هویت نقشی ترکیه از حوزه قدرت نرم به عرصه قدرت سخت بود. (اکتم،۱۳۹۶: ۱۵-۱۴) پس از بحران‌های اقتصادی سال ۲۰۱۸، بدلیل توسعه شبکه‌های دیجیتال دیپلماتیک و رشد توافقات با سایر بازیگران، ترکیه از سوی غربی ها در زمره ۳۰ کشور برتر در حوزه قدرت نرم قرار گرفت.(Mcclory, 2019) اما انتقال نظام پارلمانی به ریاست جمهوری، اصلاحات در ترکیه را محدود و اردوغان با برنامه های اسلام‌گرایانه، بخشی از دموکراسی ترکیه را از بین برد و عامل کاهش هویت اروپایی آنها گردید (Index of Economic Freedom, 2019) .

بحث و یافته‌های تحقیق

مقایسه تاثیر نگرش هویتی به غرب در سیاست خارجی ایران و ترکیه:

برابر تعریفی که جمهوری اسلامی ایران از خود در پرتو گفتمان انقلاب اسلامی داشت؛ هویت ایران در قالب "محور مقاومت[1] " شکل گرفته و نتیجه مستقیم این هویت، تعارض هنجاری با موجودیت اسرائیل بعنوان نماینده غرب در منطقه بوده است. تحکیم همکاری امنیتی ناتو و اسرائیل در مقابل عدم حضور ایران در هیچ پیمان امنیتی مهم، ضرورت دفاع هویتی از ایران در قبال تهدیدات غرب را اجتناب ناپذیر می‌کند.(برزگر، ۱۳۹۵: ۱۰)وجود نگرش هویتی در فرهنگ استراتژیک ایران و اهمیت مفهوم قدرت و استقلال بیانگر تهدید دائمی است.(برزگر، قوام، رستم‌آقایی، ۱۴۰۱: ۴۰) این تعارض هویتی موجبات پرداخت هزینه‌های مادی ایران در ساست خارجی شد. با توجه به تعریف از خود و هویت انقلابی مسئولین ج.ا.ایران به موضوع اسرائیل، این تبعات بعنوان هزینه قلمداد نشده؛ بلکه ایستادگی در برابر اسرائیل و حامیان غربی آن بعنوان دستاوردهای تقویت موقعیت ایران بعنوان محور جریان مقاومت ارزیابی می‌گردد. علیرغم شکل‌گیری رقابت های جدید منطقه‌ای پس از کاهش حضور آمریکا در منطقه(با خروج از افغانستان در ماه اوت ۲۰۲۱) و توافقات با عربستان؛ بدلیل نگرش هویتی به سیاست خارجی همچنان گفتمان محور مقاومت در سیاست خارجی ایران پابرجاست.(برزگر،نقیب‌زاده، فیروزآبادی،غریبی،۱۴۰۱: ۱۴۵- ۱۴۲) نزدیکی گرایشات ایدئولوژیک طالبان به عربستان(کشور غربگرا) منتج به عدم اتحاد پایدار ایران با طالبان خواهد شد.(برزگر،کیانی،داودی،۱۴۰۲: ۱۵۷) اتخاذ نگرش هویتی ایران به غرب، تبدیل اینترنت و توسعه شبکه‌های فضای مجازی بدلیل ترویج فرهنگ غربی و تخریب هویت انقلابی و اسلامی؛ بعنوان عامل امنیت‌زدا بوده است. هرچند که بدلیل قرار گرفتن در چرخه جهانی شدن، ترجیح منافع اقتصادی بر نگرش هویتی در جامعه ایران تقویت شده است.

جمهوری ترکیه در دهه گذشته ضمن همسویی با قدرتهای غیرغربی و اتخاذ گفتمان خودمختاری استراتژیک بدنبال ایجاد تعادل در نظم سلسله مراتبی غربی بود. گفتمان خودمختاری استراتژیک ترکیه، گفتمانی مشروعیت بخش در حوزه داخلی و زمینه‌ساز افزایش محبوبیت اردوغان در داخل کشور جهت کسب حمایت‌های بیشتر در انتخابات شد. اعمال سیاست های تهاجمی در منطقه ذیل گفتمان خودمختاری استراتژیک طی سالهای اخیر در راستای تجدیدنظر در پارادایم سنتی سیاست‌های غربگرایانه ترکیه بعنوان عامل امنیت‌زای سیاست خارجی تلقی گردید. افزایش توانمندی اردوغان جهت تعیین دستور کار سیاست خارجی ترکیه در برابر نهادهای محدود کننده داخلی، انحراف افکار عمومی از بحران‌های داخلی ترکیه با امنیتی کردن مسائل سیاسی تحت رویکردهای پوپولیستی[2] و ایجاد اختلاف بین گروههای ترکی و طرفداران کردها مجموعه ای از عوامل امنیت زای

---

[1] . Axis of Resistance

[2] . آغاز عملیات سپر فرات در شمال سوریه بلافاصله پس از کودتای نافرجام ۲۰۱۶، عملیات چشمه صلح در شمال شرقی سوریه در سال ۲۰۱۹ پس از شکست دولت در انتخابات شهرداری استانبول و ... نمونه هایی از ایجاد انحراف های افکار عمومی بوده است.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

سیاست‌های مستقل از غرب در گفتمان خودمختاری استراتژیک ترکیه بوده است.(Öniş,2021:1092-1098) ذیلاً تاثیر نگرش به غرب بر مسئله هویت در سیاست خارجی ایران و ترکیه در برخی محورهای مقایسه ای ارائه می‌شود.

تاثیر نگرش به غرب در تبدیل پذیری قدرت گفتمانی به قدرت عینی:

جمهوری اسلامی ایران علیرغم عضویت در گروه کشورهای عدم تعهد، برگزاری شانزدهمین دوره سران کشورهای غیرمتعهد در تهران(۳۰ اوت۲۰۱۲) و کسب کرسی ریاست دوره ای این جنبش از سال ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۶ توانایی بهره‌برداری از ظرفیت بیش از ۱۲۰ عضو این جنبش در مجمع عمومی سازمان ملل متحد جهت عضویت غیردائم شورای امنیت را نداشته است. گفتمان هنجاری ایران در ضدیت با غرب و عدم وابستگی به قدرت‌های بزرگ طبیعتا باید منجر به نفوذ ایران در کشورهای غیرمتعهد گردد لیکن بدلیل حاکم بودن قواعد غربی رئالیسم اقتصادی بر روابط بین الملل، امکان تبدیل قدرت گفتمانی ضدیت با غرب به قدرت عینی در عرصه بین الملل وجود نداشته است. تخریب چهره ایران بین کشورهای جهان از سوی بازیگران غربی و اولویت منافع مادی بازیگران جنبش عدم تعهد؛ موانع همراهی این کشورها و ایجاد امکان کسب کرسی غیردائم در شورای امنیت سازمان ملل[۱] توسط ایران در طول ۴۰ سال اخیر گردیده است. لیکن عدم وجود چالش هویتی با قدرتهای غربی، اتخاذ سیاست غربگرایی ترکیه در سالهای ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۱ و ارائه چهره اسلام دموکراتیک، زمینه پیروزی با ۱۵۱ رای در رقابت با اتریش و ایسلند جهت عضویت غیردائم شورای امنیت سازمان ملل در دوره ۲۰۰۹– ۲۰۱۰ بوده و نتیجه رویکردهای ایدئولوژیک و ضدغربی ترکیه پس از بهار عربی در سال ۲۰۱۱، سرکوب اعتراضات پارک گزی، بروز اختلافات با جریان غربگرای جنبش گولن، سیاستهای مخالف رویکردهای غرب در محدودسازی شبکه‌های توئیتر، فیس بوک و ... عوامل شکست ترکیه با ۶۰ رای در رقابت با اسپانیا و نیوزیلند بمنظور عضویت غیردائم شورای امنیت سازمان ملل در دوره ۲۰۱۶–۲۰۱۵ بوده است.(Colakoglu,2019)

افزون بر این تاثیر عدم قابلیت تبدیل قدرت نظامی ایران در بحران سوریه به قدرت اقتصادی، یکی دیگر از ناتوانی‌های ایران در بحث تبدیل‌پذیری قدرت گفتمانی به قدرت مادی بوده است. به نحوی که تا آبان ۱۴۰۰ ترکیه بعنوان عضوجریان معارض با حاکمیت فعلی سوریه؛ توانسته ۳۰٪ اقتصاد سوریه را در اختیار داشته باشد و ایران تنها حدود ۳٪ در اقتصاد سوریه حضور دارد. این موضوع نشئت گرفته از نگرش هویتی ایران و رویکرد اقتصادی ترکیه نسبت به سیاستهای غرب در منطقه بوده است. هرچند مرز مشترک ۹۰۰ کیلومتری ترکیه با سوریه و ضعف توان اقتصاد دولتی و بخش خصوصی ایران تحت تاثیر تحریم های اقتصادی ناشی از نگرش هویتی به غرب نیز از عوامل دیگر این مسئله می‌باشند.

تاثیر نگرش به غرب بر رابطه سیاست داخلی و خارجی ایران و ترکیه

غالباً سیاست خارجی ایران نسبت به غرب در شکل گیری سیاست‌های داخلی تاثیر گذار بوده است. موضوع منافع ملی ایران در رابطه با غرب برابر رویکردهای سازه انگارانه قابل تبیین بوده و حفظ هویت اسلامی در رابطه با غرب بعنوان اولویت اول منافع ملی ترسیم شده و این اصل ثابت، عامل تغییر در سیاست داخلی گردیده است. یکی از دلایل عدم تحول سیاست خارجی ایران وجود اصول ثابت سیاست خارجی در قالب ضدیت با غرب است. این اصل ثابت سیاست خارجی در قالب خودکفایی[۲]، بومی‌سازی[۳]، استثناگرائی و مقاومت در سیاست‌های داخلی ترسیم گردیده است. با توجه به اینکه هرگونه شکست در سیاست خارجی هویت‌محور در مفهوم تخریب سیاست های انقلابی تعبیر می‌شود؛ پیوند معناداری بین سیاست خارجی با منافع اقتصادی شکل نگرفته است(Golmohammadi,2019: 93-96).

---

[۱]. مجمع عمومی سازمان ملل ۱۰ عضو غیردائم شورای امنیت را با توجه به شرکت اعضاء سازمان در حوزه حفظ صلح و امنیت بین المللی و سایر اهداف سازمان و با عنایت به سهمیه تقسیمات جغرافیایی قاره های مختلف برای دوسال انتخاب می کند.

[2]. Self-Sufficiency

[3]. Indigenization

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

سیاست مقاومت حداکثری ایران در برابر غرب علیرغم تحمیل فشارهای اقتصادی زیاد؛ عامل عقب‌نشینی غرب از فروپاشی و افزایش ارزش‌های استراتژیک ایران شد.(برزگر،۱۳۹۹: ۳۸– ۳۷) استمرار سیاست خارجی معارض با غرب و بالارفتن هزینه‌های اقتصادی جامعه، عامل ترغیب بخش قابل توجهی از مردم جهت تغییر سیاست های داخلی گردیده لذا جمهوری اسلامی ایران بدون تغییر اصول سیاست خارجی در مقاطعی اقدام به تحول گفتمانی در راستای ذائقه بدنه اجتماعی خود نموده است.(سریع القلم،۱۳۹۹: ۲۶۰–۲۵۳) در جمهوری اسلامی ایران تصمیم‌گیری براساس ارزش‌های حاکم بر جهان‌بینی انقلابی اتخاذ می‌گردد و برخی متغیرهای داخلی سیاست خارجی را تعدیل می‌کنند. ارائه ایده نرمش قهرمانانه در پرونده هسته ای نسبت به غرب(مذاکرات مستقیم با آمریکا) تحت تاثیر رویکردهای افکار عمومی در انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۹۲ و به تعبیر رهبری، مایه عبرت ملت درخصوص ضرورت بی اعتمادی به غرب بود.

برخلاف ایران؛ بحران های اقتصادی در سیاست‌های داخلی ترکیه بر چگونگی نضج مفهوم منافع ملی تاثیرگذار بوده و سیاست خارجی تحت تاثیر سیاستهای داخلی قرار دارد. در ترکیه، سیاست داخلی و سیاست خارجی دارای روابط درهم‌تنیده ای هستند. سیاست داخلی ترکیه در موضوعات مختلف منجر به تغییرات سیاست خارجی تعاملی یا تعارضی با غرب می شود. مجموعه عواملی چون عدم تمایل جامعه ترکیه در همراهی با روسیه در بحران اکراین، مخالفت۸۰٪ جامعه ترکیه با حضور پناهندگان سوری، تاکید ۴۲٪ مردم بر ضرورت بیطرفی ترکیه در بحران سوریه، بدلیل تاثیرگذار بودن در نتایج انتخابات ۲۰۲۳ عامل گرایش به غرب مجدد ترکیه شد.(Tank,2021:90-97) از همین روی ترکیه بعد از انتقاد نسبی از روسیه در بحران اکراین، از اتحادیه اروپا خواست در رفع مشکلات عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا تسریع نمایند. حسب نظرسنجی شورای اروپا (ECFR) در سال ۲۰۲۱، ترکیه تنها کشور عضو ناتو است که بیشتر اروپایی‌ها آن را بعنوان دشمن و نه شریک راهبردی ارزیابی می‌کنند. ۲۵درصد اروپایی‌ها ترکیه را شریک راهبردی و ۴ درصد ترکیه را متحد در ارزش‌ها و منافع مشترک ارزیابی کردند.

در شرایط تسلط جریان اسلامگرا در ترکیه، خواسته‌های غرب در قبال اصلاح دموکراتیک سیاست داخلی به نفع جریان محافظه‌کار اسلامی و علیه نخبگان نظامی بود، این امر مهمترین دلیل گرایش سیاست خارجی حزب عدالت و توسعه به خواسته‌های غرب شد. اسلامگراهای ترکیه؛ دموکراسی را بعنوان فرصتی جهت بهره‌برداری در سیاست های داخلی انتخاب کردند فلذا حزب عدالت و توسعه، روند دموکراتیزاسیون داخلی را همزمان با نابودی بازیگری نخبگان غربگرا و سکولار(دادگاههای عالی، ارتش و مطبوعات) در ترکیه متوقف کرد.(Seufert,2018:8-9) سیاست های غیرغربی در لیبی، سوریه، قبرس و ... بدلیل تقویت روحیه پوپولیستی و تحریک حس ناسیونالیستی از حمایت‌های مردم ترکیه برخوردار گردید. بیش از ۵۰٪ کل تجارت و ۷۰٪ از سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ترکیه با اروپا و آمریکا است لذا بدلیل وابستگی عمیق سیاست‌های اقتصادی داخلی ترکیه به سرمایه غربی، اتخاذ سیاست خودمختاری استراتژیک معطوف به داخل نسبت به سیاست‌های غرب در منطقه با توانمندی‌های اقتصادی ترکیه همخوانی ندارد. ترکیه روابط خود با روسیه(شریک نزدیک) را براساس منافع ملی ولیکن عضویت در ناتو را براساس ترسیم هویت غربی و اتحاد استراتژیک با غرب ارزیابی می‌کند.(Kutlay and Onis,2021:3061-3067) بدنبال حوادث پارک گزی و طرح دور زدن تحریم های ایران از طریق "هالک بانک" ترکیه و آغاز تغییر رویکرد سیاست خارجی ترکیه نسبت به غرب در سال ۲۰۱۴ واکنش مستقیم غرب در محدودسازی سرمایه گذاری مستقیم خارجی ترکیه نمایان گردید. بازتاب این تغییر الگو رفتاری غرب، افت تولید ناخالص داخلی ترکیه از ۹۵۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۳ به حدود ۷۰۰ میلیارد دلار در سال های بعد بوده است. انتخاب حزب عدالت و توسعه از سوی مردم ترکیه نه به معنای حذر از غرب و حرکت در مسیر اسلامگرایی یا خاورمیانه‌ای کردن سیاست‌های ترکیه؛ بلکه بیانگر گذار از دوقطبی اسلامگرایی– غربگرایی به دوقطبی دموکراسی– اقتدارگرایی بوده است. نگرش مردم ترکیه به غرب، مبتنی بر منافع اقتصادی است. همگرایی اکثر جریان‌های سیاسی، اجتماعی و مذهبی ترکیه در اعتراضات پارک گزی در سال ۲۰۱۳ نسبت به افزایش روند اقتدارگرایی؛ در کنار همراهی مردم با دولت اردوغان در برابر کودتای نظامیان ترکیه در ژوئیه ۲۰۱۶ در حمایت از روند دموکراسی، نشان از تجلی اولویت های مردمی در حوزه توسعه دموکراسی و مخالفت با بازگشت اقتدارگرایی ارزیابی می‌گردد. اصرار حکومت به عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا و قرار گرفتن ذیل بلوک غرب در درازمدت عامل تحقیر هویت ملی و فرسایش نگرش ایدئولوژیک مردم ترکیه

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

نسبت به کسب هویت غربی گردید. مردم و حکومت ترکیه در تعریف منافع ملی بدلیل نهادینه بودن قاعده سکولاریزم و اولویت های اقتصادی کمتر دچار تعارض منافع می‌باشند.(حاجی مینه، ۱۳۹۷ : ۶۳) اقتدارکنترل‌نشده اردوغان پس از انتخابات ۲۰۲۳در پیگیری همزمان سیاست "جهان بزرگتر از پنج" و "نمایندگی جهان اسلام" می‌تواند برای تخریب هویت سنتی ترکیه مخرب باشد(Robinson,2023).

تاثیر نگرش به غرب بر استمرار و انقطاع منافع ملی ایران و ترکیه

رهبران حزب عدالت و توسعه ذیل سیاست‌های اقتصاد نئولیبرال تورگوت اوزال به استقلال اقتصادی رسیده و قابلیت تحرک سیاسی را کسب نمودند؛ از اینرو حضور آنها در عرصه سیاست مرهون منافع اقتصادی است. اولویت اقتصاد در تعریف از منافع ملی نزد رهبران حزب عدالت و توسعه نهادینه گردید؛ فلذا نگرش ترکیه در دوران حزب عدالت و توسعه نیز استمرار اولویت منافع اقتصادی بر نگرش هویتی است. این در حالیست که رهبران جمهوری اسلامی ایران ذیل انقلاب فرهنگی ۱۳۵۷و بدلیل پافشاری بر مقابله با فرهنگ غرب؛ اولویت اصلی را پافشاری بر هویت‌های غرب ستیز در گفتمان انقلاب اسلامی می‌دانند.

یکی از نمونه های عینی این موضوع، سیاست خارجی ایران و ترکیه در منطقه آمریکای لاتین است. جمهوری ترکیه بدور از نگرش هویتی و صرفا در چارچوب رویکرد نهادگرائی نئولیبرال و براساس اولویت منافع اقتصادی؛ اقدام به توسعه مستمر روابط با کشورهای آمریکای لاتین نموده است. این ارتباط خارج از انحصار دولتی و با همکاری بخش های خصوصی و غیرخصوصی برقرار گردید. حسب گزارش بانک جهانی، روابط اقتصادی ترکیه با کشورهای امریکای لاتین از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۴ ده برابر و از سال ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۷ نیز دوبرابر در حوزه آموزشی، گردشگری، پوشاک و تولید علم افزایش یافته است. ترکیه در ۲۹ سپتامبر ۲۰۱۷ رسماً بعنوان یکی از اعضاء کمیسیون اقتصادی در امور آمریکای لاتین و کارائیب(سپال) معرفی گردید. توسعه همزمان روابط ترکیه با کلمبیا، ونزوئلا و برزیل که رویکردهای مختلفی نسبت به غرب و هژمونی آمریکا دارند بیانگر عدم ارتباط معنادار این ارتباطات با تحولات سیاسی و گرایشات چپ یا راستگرای حاکمان این کشورها است.

روی کار آمدن هوگوچاوز (ونزوئلا)، اوو مورالس(بولیوی)، رافائل کوره‌آ (اکوادور) و تقویت جریان چپ گرای ضدآمریکایی در منطقه آمریکای لاتین، انگیزه‌های سیاست خارجی ضد غرب ایران را برای توسعه روابط در این منطقه تحریک کرد. سه مرحله بازدید محمود احمدی نژاد از منطقه آمریکای لاتین از سال ۲۰۰۶ ، راه اندازی سفارتخانه در کشورهایی که فاقد سفارتخانه بودند و توسعه همکاری‌های نفتی با بولیوی، نیکاراگوئه و ونزوئلا مجموعه ای از اقدامات توسعه دهنده روابط ایران در منطقه آمریکای لاتین بوده است. این روند با تغییر رئیس جمهور ایران و حضور حسن روحانی با زمینه‌های تعامل با غرب در مذاکرات برجام، منقطع و برابر گزارش بانک جهانی، صادرات ایران به آمریکای لاتین در سال ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵ به صفر رسید. مرگ هوگو چاوز در ونزوئلا، شکست کریستیانو فرناندز(چپگرا) از مائوریسیو ماکری(تحت حمایت آمریکا) در آرژانتین، خلع دیلما روسف(چپگرا) و روی کار آمدن ژایر بولسونارو(حامی آمریکا با لقب ترامپ استوایی) در برزیل؛ مقدمه‌ای بر انقطاع سیاست خارجی هویت محور جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر تعامل با جریان های چپگرای ضدهژمونی آمریکا بود.(حاجی مینه و استاد ولی،۱۳۹۹: ۹۵-۸۳) و بازگشت داسیلوا با گرایشات ضدآمریکایی در برزیل در سال۲۰۲۲، قطعا زمینه افزایش روابط ایران و برزیل در دولت رئیسی خواهد شد.

تاثیر نگرش به غرب بر میزان توسعه یافتگی ایران و ترکیه

مقایسه توسعه یافتگی ایران و ترکیه برابر آمارهای بانک جهانی و صندوق بین المللی پول گواه توسعه ترکیه و توقف شاخص‌های توسعه در ایران است. ایران و ترکیه تا دو دهه گذشته از شاخص‌های مشابهی در حوزه توسعه بهره‌مند بودند لیکن از سال ۱۳۸۴ با روی کار آمدن دولت نهم و افزایش نگرش هویتی نسبت به کشورهای غربی در جمهوری اسلامی ایران و بازتاب این نگرش در قالب تحریم‌های اقتصادی؛ شاهد افول شاخص‌های توسعه در ایران می‌باشیم. تولید ناخالص داخلی ایران

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

پس از تحریم‌های غرب در سالهای ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۴ حدود ۲۸ درصد کاهش یافت و در ادامه با خروج آمریکا از موافقتنامه برجام[1] و اعمال تحریم‌های جدید از سال ۲۰۱۸ تا ۲۰۱۹ تولید ناخالص داخلی ایران حدود ۸/۷٪ کاهش داشت. ایران بدلیل ترس از هضم در فرهنگ غرب مخالف آزادسازی اقتصاد در بازارهای جهانی است. برابر آمار بانک جهانی، ایران در سال ۲۰۱۹ طبق شاخص تولید ناخالص داخلی(GDP) و با تولید ۴۴۵ میلیارد دلار کالا و خدمات در جایگاه بیست و هشتمین اقتصاد جهان و ترکیه با تولید ۷۵۴ میلیارد دلار کالا و خدمات در جایگاه نوزدهم جهان قرار گرفته است. از منظری دیگر طبق شاخص برابری قدرت خرید(PPP) جمهوری اسلامی ایران در سال ۲۰۱۹ با تولید حدود یک تریلیون و ۱۷۲ میلیارد دلار کالا و خدمات در جایگاه بیست و دوم جهان و جمهوری ترکیه با تولید ۲ تریلیون و۳۰۰میلیارد دلار کالا و خدمات در جایگاه سیزدهم جهان قرار دارد. طبق این آمار در پانزده سال اخیر سرانه تولید ناخالص داخلی حسب شاخص قدرت خرید برای ایران ثابت و برای ترکیه ۲/۳ برابر گردیده است. طبق آمار صندوق بین المللی پول در سال ۲۰۲۰سرانه تولید ناخالص داخلی برحسب شاخص قدرت خرید برای هر شهروند ایران حدود ۱۳ هزار دلار و جهت هر شهروند ترک حدود ۳۰ هزار دلار بوده است. در سال ۲۰۲۰، چین با حدود ۱۵ میلیارد دلار اولین شریک تجاری ایرانو اتحادیه اروپا با حدود ۱۴۰ میلیارد دلار اولین شریک تجاری ترکیه محسوب می‌گردند.(www.eco.world.com) قرائن فوق بیانگر اولویت نگرش هویتی و دستاوردهای ارزش محور در سیاست خارجی ایران و اولویت منافع اقتصادی در سیاست خارجی ترکیه بوده است.

تاثیر نگرش به غرب در بهره برداری از پتانسیل های ژئوپلتیک ایران و ترکیه

از منظر ژئوپلتیک، ایران هویت خود را پلی بین شرق و غرب دانسته و خود را متمایل به شرق و دنیای اسلام نشان داده است. ترکیه هویت جغرافیایی خود را پلی بین اسلام- مسیحیت، آسیا- اروپا و متمایل به غرب تعریف نموده است. ایران جغرافیای هویتی خود را در خلیج فارس، دریای خزر و اقیانوس هند تبیین کرده و ترکیه جغرافیای هویتی خود را در اقیانوس اطلس، دریای سیاه و مدیترانه نگریسته است. مرزهای ژئوپلتیک ترکیه بیانگر همسایگی ترکیه با غرب- مسیحیت و وجود توامان فرهنگ غربی و شرقی در جامعه ترکیه است. ترکیه بدلیل قرارگرفتن در موقعیت جغرافیایی بین کشورهای غربی و جهان اسلام، از هر دو جبهه متاثر است. هویت جغرافیایی ایران تحت تاثیر مذهب تشیع و هویت جغرافیایی ترکیه متعلق به اهل تسنن است. پیگیری سیاست خارجی مبتنی بر هویت اسلامی در حوزه ژئوپلتیک و تلاش جهت تولید ژئوکالچر اسلامی در برابر ژئوپلتیک مادی، مبنای عمل سیاست خارجی ایران بوده است.عدم امکان گذار ایران از سیاست صرفاً همسایه بودن به سیاست همسایگی نسبت به ۱۵ کشور دارای مرز مشترک سیاست خارجی متاثر از نگرش هویتی به غرب می باشد.(برزگر،ازغندی،راوندی،۱۴۰۱: ۱۳- ۱۱) ایران در ۴۰ سال گذشته تلاش داشته که تلفیقی از رویکردهای ژئوپلتیک و ایدئولوژیک را در سیاست خارجی عملیاتی نماید. نزدیکی به ایده‌های ژئوپلتیک، ایران را در مدار خردگرائی و پیگیری آرمان‌های ایدئولوژیک، ایران را با شاخص هویت محور عجین کرد. حضور نظامی در سوریه جهت تقویت محور مقاومت، حمایت از جریان های مقاومت فلسطین و حزب الله لبنان، حمایت از گروههای جهادی در عراق و یمن نماد پیگیری سیاست‌های ایدئولوژیک و حساسیت نسبت به بحران قره‌باغ و تحولات کردستان عراق، شاخص سیاستگذاری‌های ژئوپلتیک ایران است. اتخاذ تعهدات بین المللی فراتر از پتانسیل ژئوپلتیک، بستری برای افزایش محدودیت‌های بین‌المللی ایران بود. سیاست اعلامی تعامل با آمریکا در پرونده هسته‌ای در تعارض با سیاست های اعمالی ایران مبتنی بر حمایت از ژئوپولتیک محور مقاومت در بحران های منطقه بود. تعارض داخلی در تعیین گفتمان غالب سیاست خارجی ایران با انتشار فایل صوتی محمد جواد ظریف مبنی بر اولویت میدان بر دیپلماسی، رسانه‌ای گردید (متقی،۱۴۰۰: ۱۷۰-۱۶۰).

جمهوری ترکیه با اولویت اقتصاد در منافع ملی، گسترش همزمان مناسبات با جهان غرب و کشورهای مسلمان همسایه را در قالب گفتمان نئوعثمانیسم پیگیری نمود. تامین مسیرهای انتقال انرژی به اروپا از طرف ترکیه بعنوان مسیر جایگزین روسیه، بحران آوارگان منطقه و تهدید تغییر بافت جمعیتی اروپا از نیازمندی‌های ژئوپولتیک اروپا نسبت به ترکیه است و اختلافات ترکیه

[1]. JPCOA

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

با یونان و قبرس بر سر ادعاهای سرزمینی و منابع انرژی مربوط به آن در کنار حضور ترکیه و اروپایی‌ها در لیبی بر سر منافع اقتصادی؛ زمینه‌های اختلافات ژئوپولتیک اروپایی‌ها با ترکیه می‌باشد. این اختلافات کاملا براساس منافع اقتصادی طرفین تنظیم‌گری می‌شود. با روی کار آمدن حزب عدالت و توسعه، حجم تجارت خارجی ترکیه با اتحادیه اروپا از ۶۵ میلیارد دلار(۲۰۰۲) به ۱۳۷ میلیارد دلار(۲۰۱۹)، حجم صادرات ترکیه به اروپا از ۲۶ میلیارد دلار (۲۰۰۲) به ۶۸/۷ میلیارد دلار(۲۰۱۹)، حجم سرمایه گذاری مستقیم خارجی اروپا در ترکیه از ۱۵ میلیارد دلار تا سال ۲۰۰۲ به ۲۰۹ میلیارد دلار تا سال ۲۰۱۸ رسیده است. ۲۰ میلیون نفر(۳۸/۴٪) از ۵۲ میلیون گردشگر خارجی ترکیه در سال ۲۰۱۹ از اتحادیه اروپا بوده‌اند. ارقام فوق بیانگر عدم نگرش هویتی ترکیه به اختلافات خود با اروپا بر سر مسائل یونان، قبرس، لیبی، بحران آوارگان، جنبش گولن و اقلیت ها بوده است. بنابراین ترکیه ضمن اتخاذ سیاست‌های اعلامی در حوزه مسائل هویتی، تمام سیاست‌های اعمالی خود را مبتنی بر قواعد نظریات خردگرا حول منافع اقتصادی بکار گرفته است (اعظمی،۱۴۰۰: ۱۸۰-۱۷۴).

تاثیر نگرش به غرب بر رابطه ایدئولوژی و منافع ملی در سیاست خارجی ایران و ترکیه

طبق فرایند تصمیم‌گیری در قانون اساسی ایران، رهبری داور نهایی سیاست خارجی است. تاکید رهبری بر حفظ مبانی ایدئولوژیک انقلاب اسلامی در سیاست خارجی بوده و لذا ایدئولوژی اسلامی یکی از وجوه منافع ملی ایران است و حکومت جهت پیشبرد اهداف ملی، ملزم به ایجاد تعادل میان ارزش‌های اسلامی با سایر شاخص های منافع ملی می‌باشد. تعریف هویت اسلامی موجب تعارض با غرب و گرایش به شرق گردید، علت این قرابت نیز عدم احساس تهدید از سوی چین و روسیه نسبت به ارزش‌های اسلامی می‌باشد. از اینرو پافشاری بر ایدئولوژی یا منافع ملی در شرایط مختلف با استانداردهای دوگانه غربی یا شرقی مواجه است.حداکثررسانی منافع نیازمند عدم هدایت سیاست خارجی برمبنای ایدئولوژی است.(برزگر،۱۳۹۷: ۲۰۲) سیاست خارجی ایران نسبت به مسئله تعارض چچنی‌های مسلمان با روسیه، درگیری اویغوری‌های مسلمان با چین، تنش فلسطینی های مسلمان با اسرائیل و غرب متفاوت می باشد. جمهوری اسلامی ایران بدلیل عدم احساس تهدید ایدئولوژی خود از سوی روسیه، در درگیری روسیه با مسلمانان چچنی بعد از انفجارهای مسکو و کشته شدن ۲۰۰ نفر در سال ۱۹۹۹ سیاست سکوت را در برابر کنشگری ایدئولوژیک اتخاذ نمود. از سویی دیگر غرب به رهبری آمریکا از مسلمانان جدائی‌طلبان چچنی حمایت و در نقطه مقابل منافع ملی ایران عمل نمود. غلبه منافع سیاسی و اقتصادی ایران در تعامل با روسیه نسبت به اهمیت نگرش ایدئولوژیک دلیل اعمال سیاست سکوت در تنش روسیه با مسلمانان چچنی بود. سیاست سکوت در برابر درگیری دولت چین با ۱۱ میلیون ایغوری[۱] در استان سین کیانگ[۲] چین نیز بر همین رویکرد استوار است. تشکیل دولت در تبعید ترکستان شرقی در آمریکا بیانگر حمایت غرب و آمریکا از ایغوری‌های چین و معارض با منافع ملی ایران بوده است. حمایت ایران از مسلمانان بوسنی در برابر صرب ها و رای مثبت بوسنی(عضو غیردائم شورای امنیت) به بیانیه آمریکا جهت تحریم ایران در شورای امنیت سازمان ملل علیه پرونده هسته‌ای(اردیبهشت ۱۳۸۹) تجربه سیاست خارجی ایران جهت فاصله گذاری بین منافع مادی و ایدئولوژی با توجه به قرابت بازیگران بین المللی نسبت به غرب بوده است. قرار گرفتن مسئله فلسطین در زمره منابع هویتی سیاست های ایدئولوژیک ایران در معادله توازن قدرت با غرب عامل ارجحیت نگاه ایدئولوژیک بر منافع محتمل مادی از همراهی با اسرائیل و غرب در مسئله فلسطین بوده است.

ضدیت حکومت ایران با غرب، همزمان با بالارفتن هزینه های زندگی، کاهش سطح رفاه، انزوای بین المللی، تاثیر تحریم های اقتصادی غرب بر معیشت مردم موجبات فرسایش نگرش ایدئولوژیک مردم ایران در ضدیت با غرب را فراهم ساخته است. بخشی از جامعه درخصوص نگرش ایدئولوژیک حکومت به غرب و بروز تفاوت رویکرد اعلامی حکومت نسبت به سکولاریزم با واقعیات اعمالی جامعه، دارای سایش منافع است. انتخاب حسن روحانی در انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۹۲ و ۱۳۹۶ با شعار تعامل با آمریکا و غرب در راستای تامین منافع اقتصادی مردم و توافق با غرب بر سر برنامه های هسته ای نشان از کاهش انگیزه‌های ایدئولوژیک جامعه در برابر نگرش ضدغرب حکومت ایران بود. نگرش ایدئولوژیک به غرب و ترجیح اولویت های دینی نسبت به منافع مادی، موجب تعارض منافع مادی و ارزش‌های ایدئولوژیک و در نهایت عدم امکان اتصال سیاست خارجی

۱. اقوام ترک تبار، اغلب مسلمان اهل سنت، ساکن ترکستان شرقی یا استان سین کیانگ چین

۲. سین کیانگ دارای یک ششم مساحت چین، ۲۵ درصد منابع ذغال سنگ چین، ۴۰ درصد منابع نفت و گاز چین می باشد.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

ایران به اقتصاد بین الملل گردید. از همین رو است که ایران در مقایسه با ترکیه در سال ۲۰۲۰ حتی در ۱۴ کشور همسایه خود نیز با ۱۴ میلیارد دلار صادرات، حدود ۸.۵ میلیارد دلار کمتر از ترکیه صادرات داشته است.

نظام سیاسی اجتماعی ترکیه متمایل به ارزش‌های غربی و ایدئولوژی نئوعثمانیسم اردوغان نیز مبتنی بر شاخص‌های ایدئولوژیکی چون ملی‌گرایی و سکولاریزم استوار است. برتری سیاست‌خارجی توسعه‌گرا در ترکیه نشان از هستی‌شناسی سکولار سیاستگذاران در رابطه با منافع ملی دارد. ایدئولوژی نئوعثمانیسم ترکیه خواهان استفاده از قدرت نرم جهت تامین منافع ملی، خارج از مرزهای سیاسی و بدون تعارض با پیشینه سکولار و متمایل به غرب می‌باشد. اسلام‌گرایان ترک در عرصه سیاست خارجی حفظ منافع ملی را بر هر اولویت دیگری همچون ایدئولوژی ترجیح می‌دهند. این رویکرد، کسب اقتصاد قوی و ساختار نظامی نافذ را در اولویت‌های ترکیه قرار داده است. عادی سازی روابط ترکیه با عربستان در سال ۲۰۲۲ پس از تنشِ ناشی از افشاء ماجرای قتل جمال خاشقچی و عادی سازی روابط با اسرائیل در سال ۲۰۲۲ بیانگر عدم رویکرد ایدئولوژیک در سیاست خارجی ترکیه بود و از سویی دیگر همکاری ترکیه با روسیه در لیبی و منطقه قره‌باغ، تهیه سیستم پدافند اس۴۰۰ روسیه، واردات ۴۰٪ گاز طبیعی و ۲۵٪ نفت و ۷۰٪ گندم مورد نیاز ترکیه از روسیه در سال ۲۰۲۱ بیانگر غلبه مصلحت‌گرایی و تاکید بر منافع اقتصادی در برابر رویکردهای ایدئولوژیک است.(www.amp.dw.com) گرایش ترکیه به روسیه، بیشتر در راستای ایجاد توازن در روابط با غرب و امتیازگیری از آمریکا ارزیابی می‌گردد. فروش پهپاد به اکراین و سرزنش روسیه از سوی ترکیه بدلیل جنگ با اکراین همراه با پیشنهاد میانجیگری و تاکید بر کنوانسیون ۱۹۳۶ مونترو جهت آتش بس فوری و مسدودسازی تنگه بسفر و داردانل بمنظور ممانعت از حضور ناوهای روسیه در دریای سرخ نمونه دیگری از عدم نگرش ایدئولوژیک ترکیه در سیاست خارجی می‌باشد. تفاوت ایران و ترکیه در نسبت ایدئولوژی و منافع ملی در روابط خارجی با غرب به تعریف این دو کشور از منافع ملی باز می‌گردد. جمهوری ترکیه صرفاً قواعد مادی را در زمره منافع ملی تعریف می‌کند و جمهوری اسلامی ایران، قواعدی از ارزش‌های ایدئولوژیک را نیز جزو منافع ملی خود تعریف می نماید (تاجیک و روحی، ۱۴۰۰: ۲۴۶).

نتیجه گیری

تعریفی که ایران و ترکیه از هویت خود کرده اند، شیوه نگرش به غرب هر دو کشور را متفاوت نموده است. توجه به مسائل هنجاری و قرائت خاص از اسلام سیاسی، ایران را در برابر غرب قرار داده و تعریف ترکیه از هویت خود مبتنی بر منافع سیاسی و اقتصادی، منجر به همراهی ترکیه با غرب گردیده است.

تفاوت در مبانی هویتی، نگرش سلبی ایران در برابر نگرش ایجابی ترکیه نسبت به غرب را شکل داده است. نگرش سلبی به غرب در شکل گیری هویت نوعی ایران در قالب یک جمهوری غیر غربی تحت عنوان جمهوری اسلامی موثر بوده و نگرش ایجابی ترکیه به غرب، زمینه شکل‌گیری یک جمهوری دموکراتیک غربی را رقم زده است. با توجه به تاثیرگذاری هویت حقوقی اسلامی و شکل‌گیری تعارض منافع مادی و هویتی در ایران، هرگونه اصلاح قانون اساسی با محوریت کاهش غلظت اسلامگرایی و توسعه نقش جمهوریت در اولویت قرار داده و بدلیل ساخت غربی هویت حقوقی ترکیه، اولویت هرگونه اصلاح قانون اساسی مبتنی بر کاهش غلظت نقش نظامیان در سیاست است. افزون بر این، هویت جمعی جمهوری اسلامی ایران بواسطه تعارض هویتی با غرب، محدودتر از هویت جمعی ترکیه می باشد. حسب نگرش هویتی ایران به غرب، هرگونه نقش بین المللی مبتنی بر گفتمان انقلاب اسلامی از سوی غرب یک تهدید بین المللی تعریف می‌گردد و از سویی دیگر برخی نقش‌های ترکیه از جمله الگوی دموکراسی اسلامی، بدلیل هم‌افزایی با هویت غربی مورد حمایت غرب و برخی نقش ها همچون حامی جریان‌های فلسطینی و گروههای اخوان المسلمین مورد انتقاد غرب قرار گرفته است.

جهانی‌شدن و توسعه شبکه‌های اجتماعی موبایل محور(فیس‌بوک، تلگرام، اینستاگرام، وی چت، کلاب هاوس‌و...) جهت ترویج گسترده هویت غربی، زمینه تعارض درونی در باورهای جامعه ایران نسبت به غرب را ایجاد کرده است. تعارض میان شیعه‌گرایی و اسلام‌گرایی در نقش رهبری کشورهای اسلامی، تعارض اسلام سیاسی و اسلام سنتی جهت دخالت دین در

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

سیاست، سرگردانی ناشی از امکان غلبه اسلامیت یا جمهوریت در تاکید همزمان به مردم‌گرایی و تعارض سنت‌گرایی در برابر مدرنیزم، بازتاب‌های نگرش هویتی سیاست خارجی ایران به غرب شده است.

برابر یافته های این مقاله؛ تعریف رهبران ایران و ترکیه از غرب، زمینه ساز تعریف مفهوم منافع ملی بوده است. تفاوت ایران و ترکیه در نسبت ایدئولوژی و منافع ملی در روابط خارجی با غرب به تعریف این دو کشور از منافع ملی باز می‌گردد. جمهوری ترکیه صرفاً قواعد مادی را در زمره منافع ملی تعریف می‌کند و جمهوری اسلامی ایران، قواعدی از ارزش‌های ایدئولوژیک را نیز جزو منافع ملی خود تعریف می نماید. لذا ترکیه ضمن اتخاذ سیاست‌های اعلامی در حوزه مسائل هویتی، تمام سیاست‌های اعمالی خود را مبتنی بر قواعد نظریات خردگرا حول منافع اقتصادی بکار گرفته است. شواهد مطروحه در این مقاله بیانگر اولویت نگرش هویتی و دستاوردهای ارزش محور در سیاست خارجی ایران و اولویت منافع اقتصادی در سیاست خارجی ترکیه بوده است.

موفقیت نسبی جمهوری ترکیه(دوره حکمرانی حزب عدالت و توسعه) در مقایسه با جمهوری اسلامی ایران، در تبدیل پذیری قدرت گفتمانی به قدرت عینی، بهره‌برداری از پتانسیل‌های ژئوپلتیک، میزان توسعه‌یافتگی اقتصادی و استمرار سیاست‌های تامین منافع ملی مادی و ارتباط متقابل سیاست داخلی و خارجی، به تعریف دو کشور از هویت خود، بستگی داشته است.

منابع

۱. اسمیت، استیو؛ هدفیلد، امیلیا؛ دان، تیم (۱۳۹۵). سیاست خارجی نظریه ها، بازیگران و موارد مطالعاتی، (جلد اول) مترجمین: امیرمحمد حاجی یوسفی، محسن محمودی، ایوب کریمی، انتشارات سمت

۲. اعظمی، هادی؛ سلطانی، محسن؛ برادران مطیعی، شقایق(۱۴۰۰). ژئوپولتیک جمهوری ترکیه در دوران رجب طیب اردوغان. انتشارات انجمن ژئوپولتیک ایران

۳. اکتم، کرم (۱۳۹۶). دیروزو امروز یک ملت : ترکیه از ۱۹۸۹ تا امروز، ترجمه احمد موثقی و شیوا علیزاده، تهران، انتشارات دنیای اقتصاد

٤. برزگر، کیهان (۱۳۹۵). راهبرد دفاعی ایران از منظر آیت الله خامنه ای، مطالعات راهبردی، ۱۹(۴)، ۳۲-۷.

۵. برزگر، کیهان (۱۳۹۹). اهداف استراتژیک آمریکا و اروپا در مورد ایران، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۴(۱)،۳۷-۵۵.

٦. برزگر، کیهان (۱۳۹۹). اهمیت تاریخ و تئوری در پژوهش های روابط بین الملل، سیاست جهانی، ۹(۲)، ۴۲-۷.

۷. برزگر، کیهان؛ نقیب زاده، احمد؛ دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال؛ غریبی، حسین (۱۴۰۱). پیامدهای خلاء حضور ایالات متحده آمریکا در غرب آسیا بر سیاست خارجی ج.ا.ایران و عربستان: الگوی همکاری سازنده یا رقابت غرب، پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، ۱۲(۳۵)، ۱۵۵-۱۳۳.

۸. برزگر، کیهان؛ ازغندی، علیرضا؛ راوندی، بهار (۱۴۰۱). ارائه الگوی راهبردی سیاست همسایگی برای ج.ا.ایران، فصلنامه علمی تحقیقات سیاسی و بین المللی، شماره ۵۲، ۱-۱۵.

۹. برزگر، کیهان؛ کیانی، داود؛ داودی، مائده (۱۴۰۲)قدرت‌یابی طالبان و رویکرد ج.ا.ایران فصلنامه مطالعات بنیادین و کاربردی جهان اسلام، ۵(۱۶)، ۱۴۰۲

۱۰. برزگر، کیهان؛ دهقانی فیروزآبادی، جلال؛ بیگدلی، محمدرضا (۱۴۰۲)مقایسه رویکرد سه نسل پارادایم واقعگرایی نسبت به نظام بین الملل فصلنامه پژوهش های روابط بین الملل، ۱۳(۴۵)، ۱۶۵-۲۰۰.

۱۱. برزگر، کیهان (۱۳۹۷). راهبرد سیاست خارجی ایران در توازن قوای منطقه ای، مطالعات راهبردی، ۲۱(۴)، ۲۰۵-۱۸۳.

۱۲. برزگر، کیهان؛ قوام، عبدالعلی؛ رستم‌آقایی، علیرضا (۱۴۰۱)رویکرد سازه انگارانه به فرهنگ استراتژیک روسیه و ایران در جغرافیای سیاسی اوراسیا و تاثیر بر منافع ملی ایران فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی منطقه ای، ۱۲(۲)، ۵۳-۳۲.

۱۳. تاجیک هادی، روحی مهدی (۱۴۰۰). نسبت سنجی دیپلماسی ایدئولوژیک محور و منافع ملی در منابع سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، سیاست دفاعی، ۳۰(۱۱۷) ۱۱۷، ۲۴۹-۲۱۹ .

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

۱٤. حاجی مینه، رحمت (۱۳۹۷). رویکرد احزاب پارلمانی ترکیه درقبال بحران سوریه، فصلنامه منافع ملی، سال ۴، شماره ۱۳، پائیز ۱۳۹۷

۱۵. حاجی مینه، رحمت؛ استاد ولی، محمد (۱۳۹۹). الگوهای سیاست خارجی ایران و ترکیه در منطقه آمریکای لاتینفصلنامه تحقیقات سیاس و بین المللی دانشگاه آزاد شهررضا، شماره ۴۳.

۱٦. دایی اغلو علی و دیگران(۱۳۹۶) سیاست خارجی ترکیه ، الگوها و اسناد و تفاسیر (۲۰۱۲-۲۰۰۱) ویراستار: باسکن اران، ترجمه: ژاله عبدی، انتشارات مرکز مطالعات سیاسی و بین المللی

۱۷. دهقانی فیروزآبادی، سید جلال (۱۳۸۹) سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، چاپ دوم، تهران، انتشارات سمت

۱۸. دهشیری، محمدرضا (۱۳۹۴). سازه انگاری و منطق تعارض جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، ۱۱(۳۳).

۱۹. دهشیری، محمدرضا، محمودی کیا، محمد(۱۳۹۹) نسبت عملگرایی و ایدئولوژی در سیاست خارجی ایران: رویکردی راهبردی یا تاکتیکی؟ فصلنامه پژوهش های راهبردی، ۹(۳۲).

۲۰. سریع القلم، محمود (۱۳۹۹). عقلانیت و توسعه یافتگی ایران انتشارات فرزان، چاپ هجدهم

۲۱. صادقی، شمس الدین (۱۳۹۳). انقلاب اسلامی و هویت سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران فصلنامه مطالعا انقلاب اسلامی، ۱۱(۳۸)، ۲۵-۴۶.

۲۲. قهرمانپور، رحمن (۱۳۹۴). هویت و سیاست خارجی در ایران و خاورمیانه، انتشارات روزنه ، ۱۳۹۴

۲۳. قوام، عبدالعلی (۱۳۹۵). جزوء سمینار سیاست خارجی تطبیقی دوره دکتری روابط بین الملل، دانشگاه آزاد واحد علوم تحقیقات تهران.

۲٤. قوام، عبدالعلی (۱۳۸۴). روابط بین الملل نظریه ها و رویکردهاانتشارات سمت.

۲۵. کوبالکوا، وندولکا (۱۳۹۱). سیاست خارجی در جهان برساخته، مترجمان: مهدی میرمحمدی و علیرضا خسروی، پژوهشکده مطالعات راهبردی

۲٦. گریفیتس، مارتین (۱۳۸۸)دانشنامه روابط بین الملل و سیاست جهان انتشارات نی، تهران

۲۷. متقی، افشین؛ گل کرمی، عابد؛ ربیعی، حسین(۱۴۰۰). ژئوپلتیک و سیاست خارجی منطقه ای جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارسانجمن ژئوپلتیک ایران

۲۸. مشیرزاده، حمیرا (۱۳۸۴). تحول در نظریه های روابط بین الملل، تهران، انتشارات سمت

۲۹. ونت، الکساندر (۱۳۹۲). نظریه اجتماعی سیاست بین الملل ترجمه حمیرا مسیرزاده، تهران، انتشارات دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی.

۳۰. هالستی، کی جی(۱۳۸۰). مبانی تحلیل سیاست بین الملل ترجمه بهرام مستقیمی و مسعود طارم سری، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی، تهران.

۳۱. هاشمی ،محمد (۱۳۸۰). حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران ج۲، تهران، نشر دادگستر.

32. Aydintasbas Asli and Shapiro Jeremy(2023)"Erdogan's PostWestern Turkey" Foreign Affairs,Agust11, 2023 ,www.foreignaffirs.com

33. Cantir Cristian and Kaarbo Juliet (2016)"Unpacking Ego in Role Theory: Vertical and Horizontal Role Contestation and Foreign Policy" in Domestic Role Contestation, Foreign Policy, And International Relations, 2016

34. Colakoglu selcuk(2019)"The Rise of Eurasianism Foreign Policy:Can Turkey Change its Prowestern Orientation?"www.mei.edu

35. Fidan Hakan(2023)"Turkish Foreign Policy at the of the Century of Turkiye: Challenges, Vision, Objectives and Transformation" Insight Turkey, Volume25, Number3 Summer2023,pp11-25

36. Golmohammadi Vali(2019)"The Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran: Prospects for Change and Continuity" All Azimuth V8, N1, 2019, 93-102

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

37. Hudson M Valerie(2014)"Foreign Policy Analysis Classic and Contemporary Theory"Rowman and Littlefield,2014.

38. Jones G Seth and Newlee Danika(2019)"The United States Soft War With Iran"June 11,2019. www.csis.org

39. Karimifard Hossein (2018)"Iran's Foreign Policy Approaches Toward International Organizations"Journal of World Sociopolitical Studies,Vol 2,No1,January 2018

40. Kanani Farshid, Jorfi Abdolamir(2014)'Comparsion of Nation's Rights in Constitution of Iran and Turkey"Walia Journal 30(s1)142146.www.waliaj.com

41. Kosebalaban Hasan(2011) "Turkish Foreign Policy Islam, Nationalism, and Globalization" Palgrave Macmillan.

42. Kutlay Mustafa and Onis Ziya(2021)"Understanding Oscillations in Turkish Foreign Policy: Pathways to Unusual Middle Power Activism" Third World Quarterly, Volume42, Issue 12, pp.3051-3069

43. Liu Qiang and Turner David(2018)"Identity and National Identity" Educational Philosophy and Theory, 2018, vol 50, no 121, pp 1080-1088

44. Liz Nasnga(2018)Turkeys Growing Soft Power in Africa,11.05.2018, www.dailysabah.com

45. Mcclory Jonathan (2019)the soft power 30, a global ranking of soft power 2019,USC center on Public Diplomacy, 2019, p110 – 115

46. Neack Laura(2019)"Studing Foreign Policy Comparative ly:Cases and Analysis"Rowman and Littlefield,Foueth Edition,2019

47. Oguzlu Tarik(2020)"Turkeish Foreign Policy in a Changing World Order"All Azimuth, v9,no1,2020,127-139

48. Öniş Ziya and Kutlay Mustafa(2021)" Turkish foreign policy in a post-western order: strategic autonomy or new forms of dependence?" International Affairs 97: 4 (2021) 1085–1104; doi: 10.1093/ia/iiab094

49. Pifferospohr Alexander,Dasilva Andre Luiz(2017)"Foreign Policy's Role in Promoting Development The Brazilian and Turkish Cases"Contexto International ,Vol39,No1,Riode Janiro Jan/Apr2017.www.doi.org

50. Robinson Kali(2023)"Turkey's Growing Foreign Policy Ambitions"Council Foreign Relations,July 11,2023,www.cfr.org

51. Rosenau James(2006)" The Study of World Politics Volume 1: theoretical and methodological challenges, First published 2006- Routledge

52. Srinivasan Krishnam, Mayall James,Pulipaka Sanjay(2019)"Values in Foreign Policy" Rowman and Littlefeld International, New York.

53. Seufert Gunter(2018)"Turkey's Shift to Executive Presidentialism:How to Save EU-Tuekish Relations"Sudost Europa Mitteilungen,Analysen,03/2018

54. Tank Pinar(2021)"Between Human and State Security: Turkey's Syria Policy under the justice and Development Party(AKP)"Italian Journal of International Affairs,Volume56,Issue 4,pp84-100

55. Ulusoy Hasan(2023)"100 Years of Cntinuity in Turkeish Foreign Policy:A Constructivist Perspective"Perceptions,volumeXXVIIImNumber 1,pp2.10

56. Wastnidge Edward(2019)" Transnational Identity Claims, Roles and Strategic Foreign Policy Naratives in The Middle East" Global Discourse,9(4),pp 605-625

57. Wendt, Alexander(1999)"Social Theory of International Politics"Cambridge: Cambridge University Press.

58. Zachariades Alexandros(2018)"Identity and Turkish Foreign Policy in AK Parti Era"E-International Relations ,Mar 2018, ISSN-2053-8626

59. Zehfuss, Maja, (2001)" Constructivism and Identity: A Dangerous Liaison" First Published September 1, 2001, doi.org.

Archive of SID.ir